

Шепелєв М.А.,
Артъомова Є.С.,
м. Дніпропетровськ

ЄВРОСКЕПТИЦИЗМ В ІДЕОЛОГІЇ ТА СТРАТЕГІЇ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Розкриваються особливості ідеологічних засад політичних партій євроскептичного спрямування у Великобританії, а також проблеми і перспективи їхнього впливу на європейський політичний процес.

Ключові слова: євроскептицизм, політична партія, Європейський Союз, Європарламент.

Актуальність теми. «Палаючим домом, що не має виходів», назвав зону євро міністр закордонних справ Великобританії Вільям Хейг наприкінці вересня 2011 р. в інтерв'ю британському журналу «Спектейтор». В тому ж інтерв'ю він відізвався про європейську валюту як про «історичний пам'ятник колективної дурості». В. Хейг зазначив, що створена система змушує жителів Німеччини фактично все життя субсидювати такі країни, як Греція, Італія та Португалія. А ще глава Форін Офіс, не залишивши поза своєю увагою структури ЄС, наголосив, що ці структури мають дуже багато влади і Великобританія має намір отримати назад частину повноважень, котрі були передані на рівень Євросоюзу. Не лише виходячи з цих непоодиноких заяв, але й на основі неприхованої кризи в ЄС, можна зробити висновок, що Європа опинилася в дужке складній ситуації, а «корабель» під гордою назвою «Європейський Союз» отримав великі пробіони в своєму трюмі. Пробіони економічного, політичного, культурного, демографічного характеру. Що станеться з ним завтра – важко уявити. І це не просто гучна заява або нагнітання істерії.

На цьому тлі природним є зростання євроскептичних настроїв у різних країнах Європи, дослідження яких стає особливо актуальним як для світового співтовариства, так і для України, яка задекларувала стратегічний вибір на користь євроінтеграції. Проблема природи, проявів та особливостей впливу євроскептицизму на політичні процеси в країнах ЄС розкривається, зокрема, в працях І. Барігіна, К.

Серенсен, П. Таггарта, О. Щербяка, Х. Лаба, П. Копецкі, К. Мюдде, С. Рісхойа, О. Андрійчука, С. Мудрова, О. Оськіна.

Метою статті є розкрити особливості ідеологічних засад та зовнішньополітичних стратегій політичних партій євроскептичного спрямування у Сполученому Королівстві, яке займає особливе місце в цьому процесі.

Основні положення. Великобританія була першою країною, де виникли партії євроскептиків. Саме цю країну можна вважати батьківщиною євроскептицизму в його найбільш чистому вигляді. В силу свого особливого положення в Європі і свого особливого ставлення до інтеграції, в Британії склалися особливі умови для виникнення і розвитку євроскептицизму. Політичні організації євроскептиків Британії поділяють певні спільні ідейні погляди. Британські євроскептики виступають проти створення європейської «супердержави». Вони вважають, що основні договори ЄС, котрі і створили Союз, націлені на створення «Сполучених Штатів Європи», а це, в свою чергу, призведе до того, що європейських держав не буде. Також євроскептики впевнені, що суверенітет і свободи Британії обмежуються діяльністю інститутів ЄС, котрі мають в певних областях переміщення повноважень від національного до інтернаціонального управління.

На думку британських євроскептиків, з моменту вступу в ЄС в 1973 році їхня країна поступово втрачає суверенітет у розв'язанні питань, що стосуються найважливіших внутрішніх сфер, таких як трудове законодавство, соціальні і громадянські права. Нинішня криза в євросоні лише зміцнила їхню впевненість у тому, що від членства в Євросоюзі Великобританія програє.

Вони піддають жорсткій критиці інституційну структуру ЄС, стверджуючи, що найбільш сильним органом Союзу є не виборний орган - Європейський Парламент (хоча йому останнім договором ЄС були надані більші повноваження, ніж раніше), а ним є Європейська Комісія, виконавчий орган ЄС. Тут не буде зайвим згадати, що дуже багато жителів держав – членів ЄС відчувають недовіру до його виконавчих органів і до ініційованих ними процесів. Відображенням цього є той факт, що люди вибирають в Європарламент достатньо велике число євроскептиків.

Євроскептики також вважають, що створення єдиної європейської держави неможливе і може призвести до негативних наслідків. Вони стверджують, що країна з різною культурою, традиціями, мовою не може існувати, і навіть якщо стане можливим створити таку державу,

то її крах в майбутньому приведе до дестабілізації всього світу і до створення дуже багатьох нових держав, яких буде більше, ніж зараз.

Крім того, вони стверджують, що ЄС негативно впливає на внутрішньополітичну ситуацію в Великобританії. Вони виступають проти приєднання Великобританії до зони євро й заявляють, що від введення єдиної валюти передусім постраждає малий бізнес, бо він проводить всі операції в національній валюті. А оскільки більша частка бізнесу в Британії відноситься до малого, то і підтримка цього бізнесу є пріоритетною.

Жорстко критикуючи погляди «панєвропеїстів», британські євроскептики пропонують свою концепцію Європи. Вони хочуть бачити Європу ХХІ століття децентралізованою, більша частина повноважень в ній має бути повернена національним парламентам. Євроскептики бажають бачити ЄС підпорядкованим національним парламентам.

Популярність таких поглядів зумовлює те, що у Великобританії існує багато партій і організацій євроскептиків, такі як: Партія незалежності Об'єднаного Королівства (United Kingdom Independence Party – UKIP), Британська консервативна партія, Британська Національна Партія (British National Party). Також існують різні організації євроскептиків, такі як: «Група Брюгге» (головою є М. Холмс), «Бізнес за Стерлінг» (складається з бізнесменів, які виступали проти введення євро; в її склад входять сер С. Колмс, сер Дж. Крейвен та інші), «Конгрес за демократію», «Європа націй», «Європейський фонд», «Вільна Британія», «Новий Альянс».

Партія незалежності Об'єднаного Королівства (United Kingdom Independence Party – UKIP) – найбільша євроскептична політична організація Великобританії. Вона була заснована 3 вересня 1993 р. в Лондонській школі економіки декількома членами. З часів свого заснування партія значно прогресувала. Будучи представленою декількома десятками осіб в момент заснування, сьогодні вона утвердилася на національному рівні, ставши однією з найбільших у Великобританії і розробила свою політичну програму з питань оборони, злочинності, економіки та інших сфер суспільного життя. Основною метою партії є вихід із Європейського Союзу. Однак останнім часом партія намагається надати більше уваги й іншим питанням. Лідером партії є Найджел Фередж. Вони протестують проти інших політиків і партій і вважають: якого б ідеологічного напрямку ці партії не були, вони не в змозі вирватися з «тенет» ЄС, хоч і наголошують на цьому. Партія ПНОК вірить в майбутнє Британії як незалежної конкурентоспроможної нації. В маніфесті цієї партії

зазначено, що партія не намагається зруйнувати ЄС, просто вважає необхідним вихід з цієї організації Великобританії.

Члени партії говорять, що в 1975 р. британський народ проголосував за «спільний ринок», сподіваючись, що він буде асоціацією незалежних держав. Однак сьогодні ЄС є централізованою бюрократичною структурою, котра хоче відібрати в країн-членів їхню незалежність і нав'язує свою політику. Партія наголошує, що не тільки британська валюта у небезпеці, а й британська правова система, національність, право, поліція, оборона, сільське господарство, торгівля і, нарешті, парламентська система Великобританії. Партія вважає, що британський парламент повинен мати повноваження і затверджувати закони, податки, економічну і сільськогосподарську політику, однак ці функції поступово присвоює собі ЄС [1].

Якщо свого часу створення політичного та економічного союзу вже викликало у євроскептиків крайнє невдоволення, то в умовах сучасної кризи єврозони ідея наділення Брюсселя ще більшою владою здається їм просто немислимою. Вони стверджують, що єдина валюта гине повільною смертю і що потрібно позбутися євро якомога швидше.

«Ми в кошмарній ситуації, і я підозрюю, що стане тільки гірше, – сказав в інтерв'ю «Євроньюс» лідер ПНСК Найджел Фередж. – Але я закликаю пана Баррозу: будь ласка, випустіть Грецію з цієї економічної в'язниці, інакше там дійде до революції. Боюсь, що коли наступного дня після грецького дефолту я піду до банкомату, в ньому не буде грошей. А ще через день в булочних не стане хліба. Для лідерів Європи не мати запасного виходу, не мати плану В – це абсолютно безвідповідально».

За підсумками виборів 2009 р. ПНСК отримала 13 місць в Європейському Парламенті. В Європейському Парламенті існує 2 наднаціональних об'єднання євроскептиків. Найбільш радикальне з них – «Європа за свободу та демократію» – включає разом з ПНОК ще 8 консервативних об'єднань. І саме євроскептицизм є ідеологією цієї фракції – так цей блок може завдати певного удару Союзу.

Показово, що за підсумками останніх парламентських виборів британський уряд сформувала Консервативна партія, яка є певною мірою послідовником євроскептицизму. Тож, можна зрозуміти, що Британія в своїй європейській політиці буде і надалі, а можливо, ще й в більшій мірі, дотримуватися євроскептицизму. Тому необхідно розглянути головні її принципи та стратегії. До того як головою британських консерваторів став попередник нинішнього лідера партії Майкл Говард, ця партія виступала навіть за створення

децентралізованого Європейського союзу, де Британія збереже контроль над своєю долею й буде підтримувати НАТО, а не європейську армію. Консерватори також виступали проти рішення Т. Блера в 1997 р. підписати Соціальну хартію ЄС. В Європейському маніфесті консерваторів 1999 р. сказано, що вони будуть протистояти будь-якому рухові у бік єдиної європейської держави. Вони активно виступають за зменшення бюрократії в ЄС.

На цьому етапі позицію Консервативної партії з питань про європейську інтеграцію добре ілюструє доповідь, виголошена 2004 р. тодішнім лідером М. Говардом. В ній він ратував за створення конкурентоспроможної Європи, яка зі своїм розширенням має поставити глобальну конкурентоспроможність в центрі своєї політики. Однак сьогодні, як він вважає, через бюрократизацію ЄС, Британія має залишатися впливовим членом Союзу і мати свою окрему впливову думку. Також він виступив за більш «гнучку» Європу, тобто вся державна політика має бути в руках однієї окремої держави, а спільна політика в руках Союзу. Співробітництво націй Європи повинно йти за схемою часто співпадаючих кіл, що означає поєднання окремих держав – членів, які згодні з певним документом і прийняття цього документа, його виконання обов'язкове лише для держав, що погодилися [1].

На муніципальних виборах 1 травня 2008 р. Консервативна партія отримала переконливу перемогу над лейбористами, а мером Лондона вперше став консерватор Борис Джонсон. За даними BBC, консерватори набрали 44 % голосів, ліберальні демократи 25 %, а лейбористи опустилися на третє місце з 24 %. Для консерваторів ці вибори виявилися найкращими з 1992 року. На загальних парламентських виборах 6 травня 2010 року консерватори отримали 306 мандатів — це не вистачило, щоб сформувати однопартійний уряд. Тому 12 травня була сформована урядова коаліція, до якої увійшли консерватори і ліберальні демократи. Прем'єр-міністром був призначений лідер консерваторів Девід Камерон.

У жовтні цього року в умовах гострої кризи єврозони значна частина однопартійців прем'єр-міністра в палаті громад проголосувала за проведення референдуму з питання про доцільність подальшого перебування Великобританії в Європейському союзі. Поза всяким сумнівом це було одне з найсерйозніших «повстань» в стані консерваторів за останні роки, якщо не за десятиліття. Щоправда, рішення, яке могло призвести до виходу Великобританії з ЄС, так і не було прийнято. Питання про референдум було порушено депутатом-консерватором Девідом Наттеллом на підставі електронної петиції,

підписаної 120 тисячами британців. У підсумку за ідею референдуму висловилися 111 осіб (з них понад 70 консерваторів), проти 483. Проти проголосувала більшість лейбористів і ліберал-демократів.

До речі, питання про європейську інтеграцію вже не в перший раз вносить розкол в ряди британських консерваторів. У 1990 р. протиріччя з цього питання стали однією з причин відставки консервативного прем'єр-міністра М. Тетчер, а в 1997 р. призвели до поразки її наступника Дж. Мейджора на загальних парламентських виборах.

Ще однією євроскептично налаштованою партією є Британська Національна партія. Сьогодні вона є однією з найбільших праворадикальних націоналістичних політичних організацій в Великобританії. Головою цієї партії є Нік Гріффін. Вона виступає за дружні відносини з іншими європейськими партіями і вважає, що нації Європи мають бути вільними в торгівлі між собою, якщо це їм взаємовигідно, без руху до політичної і економічної «гамівної сорочки» – політичної уніфікації. В виборчому маніфесті Британської Національної партії на виборах в Європейський Парламент в 1999 р. Партія виступає проти введення єдиної європейської валюти на території Великобританії, оскільки це є одним із серйозних кроків на шляху до єдиної європейської держави. БНП виступала за збереження фунта. Якщо навіть він буде відмінений, БНП, прийшовши до влади, відновить його, що і стане декларацією незалежності від європейської супердержави [1].

БНП виступає за Європу традиційних білих націй, вільних і незалежних, а не за мультикультурну, мультирасову, бюрократичну європейську супердержаву. Членство в ЄС, на думку цієї партії, призводить до збільшення потоку іммігрантів у Великобританію внаслідок підпорядкування законодавству Європейського Союзу. Вона виступає проти планів створення власної європейської армії.

В своєму маніфесті БНП заявляє, що ставши членами Європейського Парламенту, її представники будуть намагатися працювати разом з іншими противниками європейської супердержави із інших європейських країн, формуючи національний блок, котрий буде захищати свободи і традиції націй Європи і виступати проти подальших рухів до федералізму.

БНП не має своїх представників в британському парламенті. А у 2005 р. в ході парламентських виборів Британська Національна Партія отримала 0,7 % голосів виборців. В 2008 р. БНП посіла 5 місце на виборах мера Лондона, набравши 5,2 % голосів виборців. Також БНП має представників і в районних радах столиці, а ще в радах графства.

Втім, на виборах в Європарламент 4 червня 2009 р. БНП отримала 2 місця в Європарламенті, одне з цих двох місць отримав лідер партії Н. Гріффін.

Висновки. Варто відзначити, що не всі євроскептики виступають за вихід країн з Європейського Союзу і проти ідей об'єднаної Європи. Проте їм багато що зараз не подобається в ЄС, вони вважають що європейська інтеграція пішла не в тому напрямку – в бік європейської централізованої федеральної супердержави. Вони виступають проти цього і пропонують власний варіант об'єднаної Європи. Її вони уявляють вільною конфедерацією країн, в котрій наднаціональні інститути, хоч і існують, проте відіграють не головну роль в політиці, котра віддана національним парламентам. В такій Європі немає гармонізації законодавства, європейські інститути беруть лише ті повноваження, які не в силах взяти на себе держави, а розв'язання проблем по можливості передається на більш низький рівень (повний принцип субсидіарності).

Євроскептицизм є невід'ємною складовою політичного дискурсу європейської інтеграції. Він допомагає Британії, як і іншим країнам – членам ЄС, захищати права та інтереси своєї держави, водночас ці скептичні настрої в певному розумінні стимулюють розвиток збалансованої та гармонійної загальноєвропейської економічної, політичної та культурної суспільної системи. Але на нинішньому етапі євроскептицизм, навпаки, лише показує негативні сторони політики ЄС, які не змінюються, що в свою чергу викликає обурення серед громадян Союзу і приводить до певного апатичного і недовірливого стану в Європейському Об'єднанні.

Громадяни Євросоюзу, що провели під його крилом багато років, особливо країни Західної Європи, вже не вірять словам і обіцянкам ЄС. Вони розуміють, що Союз несе з собою численні загрози — суверенітету, справжній демократії, християнській моралі і моральності, економіці. У Лондоні, як і в Парижі, Берліні, Римі, Відні, Копенгагені й інших містах, зростає і поширюється рух за призупинення європейської інтеграції й навіть за вихід з Європейського Союзу. Звичайно, Брюссель робить активні рухи в сторону укріплення і стабілізації ситуації в ЄС, і, треба визнати, небезуспішно. Програми фінансової допомоги національним елітам перетворює на Єврофілів керівників засобів масової інформації і навчальних закладів. А у кого в руках інформація, — у того частенько виявляється і влада. Але все частіше звучать обурливі звинувачення стосовно європейської інтеграції, а в Британії в останні роки все активніше лунають гасла про припинення свого членства в Союзі.

Євроскептицизм став ідейною базою для широкого загальноєвропейського політичного руху, представленого політичними партіями та організаціями різних європейських країн. Серед них найбільш популярними і впливовими є британські Партія незалежності Об'єднаного Королівства (United Kingdom Independence Party – UKIP), Британська консервативна партія, Британська Національна Партія (British National Party). Він користується зростаючою громадською підтримкою. За останніми опитуваннями громадської думки 49 % жителів Великобританії підтримали б вихід країни з ЄС. Посилення політичних позицій євроскептиків сприяло формуванню достатньо потужної фракції в Європарламенті. Все це може не призводити до корегування як стратегічного курсу європейської інтеграції та форм і методів його реалізації.

Література

1. Барыгин И. Н. Международное регионоведение : [учебник для вузов] / И. Н. Барыгин, Н. А. Васильева, Б. А. Исаев. – С-Пб., 2009. – 575 с.

Раскрываются особенности идеологических основ политических партий евроскептического направления в Великобритании, а также проблемы и перспективы их влияния на европейский политический процесс.

Ключевые слова: *евроскептицизм, политическая партия, Европейский Союз, Европарламент.*

The article describes features of the ideological foundations of the Eurosceptical political parties in the Great Britain, as well as problems and prospects of their impact on the European political process.

Key words: *eurocepticism, political party, the European Union, the European Parliament.*

Шепсєлєв Максиміліан Альбертович — завідувач кафедри міжнародних відносин Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, доктор політичних наук.

Артьомова Євгенія Сергіївна — студентка Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара.

Рецензент: проф. Новакова О. В.